

תאריך החתימה על המסמך: 29.12.2024

ת"צ 5700-06-23

בית משפט המחוזי מרכז – לוד

בפני כב' השופט שמואל בורנשטיין

- המבקשים:**
1. נעם משה ברודסקי,
 2. נטלי שרבן,
 3. סער ברודסקי,
 4. צבי הוך,

ע"י ב"כ עו"ד יצחק אבירם ואח', מ"ר עו"ד I

- נ ג ד -

המשיבים: 1. בנק לאומי לישראל בעמ, ח.צ 520018078

2. בנק מזרחי טפחות בעמ, ח.צ 520000522

באמצעות ב"כ עוה"ד אהוד ארצי מ"ר 14106 ו/או דורית המברג גוזנסקי ו/או
אשלי אקרלינג
ממשרד ש.הורביץ ושות', עורכי דין

3. בנק דיסקונט לישראל בע"מ, ח.צ 520007030

מרחי יהודה הלוי 23, תל אביב
באמצעות ב"כ עוה"ד גיתית רמות אדלר, ו/או עו"ד בעז פייל ממשרד
יגאל ארנון

4. הבנק הבינלאומי הראשון לישראל בעמ, ח.צ520029083 מרח' יהודה הלוי, 34 תל אביב
באמצעות ב"כ עוה"ד גיתית רמות אדלר, ו/או עו"ד בעז פייל ממשרד
יגאל ארנון

המפקח על הבנקים: מדינת ישראל - משרד האוצר המפקח על הבנקים
ע"י פרקליטות מחוז מרכז - אזרחי

מועד המצאת החלטה: 15.09.2024
המועד האחרון להגשת העמדה: 29.12.2024

הודעה על עמדת הפיקוח על הבנקים

בהתאם להחלטת בית המשפט הנכבד מיום 15.09.2024, מתכבד הפיקוח על הבנקים להגיש את עמדתו
באשר לסוגיות השנויות במחלוקת בתיק זה.

פתח דבר:

1. המבקשים טוענים כי בהתאם לדין הקיים, על הבנקים לשלם ריבית בגין יתרות זכות בחשבונות העו"ש בגובה הריבית המשולמת בפיקדונות יומיים, ולחילופין, כי כספים המצויים ביתרות זכות יופקדו באופן "אוטומטי" בפיקדונות מעין אלה (ללא צורך בהסכמת הלקוח) כך שתשולם ריבית על אותם כספים, ולחילופין חילופין, כי הבנקים יעדכנו במסרון את לקוחותיהם שהם מצויים ביתרת זכות העו"ש אשר אינם נושאים ריבית, ולפיכך מוצע להם להעבירם לפיקדונות כאמור.
2. המבקשים טוענים, בין היתר, כי הצורך בתשלום ריבית על יתרות בחשבונות העו"ש נולד בשנים האחרונות, נוכח עליית הריבית במשק ועליית רווחי הבנקים כתוצאה מכך, וכן כי זו אף עמדת המפקח על הבנקים, כפי שעולה מפרסומים שונים.
3. המשיבים טענו מנגד, כי התביעה נעדרת כל עילה משפטית ואין חובה בדין על הבנק לשלם ריבית על יתרות העו"ש, להעביר כספים מהעו"ש לפיקדונות או לשלוח מסרונים ללקוחות, ומדובר בעניין שמצוי בליבת העיסוק הבנקאי. עוד נטען על ידי המשיבים המפקח על הבנקים התנגד בעבר ומתנגד גם היום, לתשלום ריבית על יתרות בחשבונות עו"ש, וכי כל הצעות החוק שהועלו במרוצת השנים בעניין זה, נדחו.

4. לאור עמדות הצדדים, התעוררה בהליך שאלה הנוגעת לעמדת המפקח על הבנקים, בעבר ובהווה, והוראותיו או הנחיותיו בעניין זה. נוכח האמור, בהחלטה מיום 15.9.2024 ביקש בית המשפט הנכבד לקבל את עמדת המאסדר – המפקח על הבנקים, באשר למחלוקות העולות בהליך זה. בהמשך לכך, להלן תובא עמדת הפיקוח על הבנקים.

עמדת הפיקוח על הבנקים

5. ראשית, יובהר כי עמדתו העקרונית של הפיקוח על הבנקים, בבנק ישראל, היא כי דרך המלך להגדלת הרווחה של לקוחות המערכת הבנקאית היא באמצעות טיפוח מנגנוני השוק ועידוד התחרות על ידי שיפור הכלים העומדים לרשות הלקוח לצורך קבלת החלטות מושכלות.

6. בנק ישראל אף פועל הלכה למעשה לקידום מטרה זו בדרכים שונות ובאופן עקבי. ראו לדוגמא רפורמת מעבר בקליק בין בנקים; רפורמת הבנקאות הפתוחה; צעדים תשתיתיים להגברת התחרות באמצעות פתיחת השוק לשחקנים חדשים (לרבות, קידום מתווה מדורג למתן רישיונות תאגיד בנקאי לגופים חוץ בנקאיים¹); צעדים להגברת השקיפות בדבר הריביות שהבנקים מציעים לשלם ללקוחותיהם² וכן משלמים ללקוחותיהם בפועל³; הסרת חסמים רגולטוריים לצורך עידוד הפקדת פיקדונות בבנק שבו הלקוח אינו מנהל את חשבון העו"ש שלו (מערכת סגורה)⁴; בחינת אימוץ עקרונות חדשניים להבניית מוצרים הוגנת בהשראת התפתחויות רגולטוריות בעולם ועוד.

7. מנגד, הפיקוח על הבנקים מתנגד, ככלל, להתערבות בתמחור המוצרים הבנקאיים, למעט במקרי קצה חריגים במיוחד. התערבות רגולטורית במנגנוני התימחור של הגופים העסקיים, בוודאי בכל הנוגע לריביות, עלולה להסב נזק מהותי ליעילות ולהתפתחות של המערכת הפיננסית, ודרך זה לכלכלה כולה. כך, התערבות כאמור עלולה לפגוע בפעילותם של מנגנוני השוק; עלולה לגרום לכלל השחקנים להתכנס סביב המחיר שאינו המחיר של שיווי משקל תחרותי וכך לדכא תחרות והתייעלות; מעוררת קשיים יישומיים משמעותיים בכל הנוגע לאופן חישוב המחיר; ונתפסת בעולם כמהלך שלילי שלא הולם כלכלות מתקדמות במדינות מפותחות.

¹ ראו את דוח הביניים של הצוות לבחינת מתווה למתן רישיון בנק לגופים חוץ בנקאיים שפורסם באוקטובר 2024:

https://www.boi.org.il/roles/supervisionregulation/gradual_outline/

² ראו הוראת ניהול בנקאי תקין מס' 447 בנושא "פרסום שיעורי ריבית על פיקדונות ועל יתרות זכות בחשבון" (מאי 2024).

³ ראו את אתר קו המשווה של בנק ישראל: <https://www.boi.org.il/information/bank-paymnts/financial-education/campains/boi-equator>

⁴ ראו תיקון להוראת ניהול בנקאי תקין מס' 417 בנושא "פעילות תאגיד בנקאי במערכת סגורה" (מאי 2024).

8. התערבות כאמור עלולה להשפיע לא רק על גופים פיננסיים בינלאומיים השוקלים לפעול בישראל, אלא גם על גופים עסקיים בינלאומיים בתחומי הכלכלה האחרים. בהקשר זה, נציין כי בהתייחס לשאלת אופן שיפור התמסורת אל הפיקדונות בעולם, הבנק המרכזי האירופי (ה – ECB) הביע את התנגדותו הנחרצת לרעיון של התערבות רגולטורית בריביות המשולמות על פיקדונות.
9. בהתאם לאמור לעיל, עמדתו העקבית של הפיקוח על הבנקים לאורך השנים, לרבות בשנתיים האחרונות, היא שככלל, חיוב של הבנקים בדין לשלם ריבית על יתרת כספי הלקוחות המנוהלים בחשבונות עו"ש, ומקל וחומר, חיוב לקבוע בדין ריבית מינימום אחידה אשר כל הבנקים יהיו מחויבים לשלם, עלול להיות מהלך שגוי ששכרו המשקי יצא בהפסדו.
10. עם זאת, הפיקוח על הבנקים סבור כי תנאי סף לאמון הציבור במערכת הפיננסית הוא קידום תפיסת ההוגנות בכל הנוגע להתנהלות המערכת הבנקאית מול לקוחותיה. התאגידים הבנקאיים נדרשים לטפח בארגונם תרבות ארגונית, אשר מקיימת ומקדמת באופן מתמיד ערכי הוגנות והגינות, ולפעול מול הלקוחות על פי סטנדרט התנהגות שיבטא ערכים אלו⁵. התנהלות כאמור, מעוגנת בין היתר בחובות האמון, הזהירות ותום הלב החלות על הבנקים בהתאם לדין.
11. בהתאם, הפיקוח על הבנקים פועל מול המערכת הבנקאית לעידוד אקטיבי מתמשך של לקוחות בעלי יתרת עובר ושב מעל רף מסוים להסטט כספים המוחזקים בחשבון העו"ש אל אפיקים משתלמים יותר (כגון פיקדונות לזמן קצוב או קרנות כספיות). כפועל יוצא, בשנתיים האחרונות, הוסט שיעור משמעותי של כספי הציבור מיתרות העו"ש, שאינן נושאות ריבית, אל פיקדונות נושאי ריבית וכן אל קרנות כספיות.
12. בהקשר זה, נפנה אל מכתב המפקח על הבנקים אל המערכת הבנקאית מיום 7 בספטמבר 2022, בנושא "הוגנות צרכנית בסביבה פיננסית משתנה", במסגרתו הבהיר המפקח כי:
- "לנוכח השינויים בסביבת הריבית והאינפלציה כאמור, הפיקוח על הבנקים מצפה מהתאגידים הבנקאיים להסב את תשומת לב הלקוחות, למוצרי ההשקעה הבנקאיים, שהם מעמידים לרשותם על מנת להפקיד כספם ולהזמין את הלקוחות לבחון אם הם מתאימים לצרכיהם".**
- עוד נפנה אל מכתבו של המפקח על הבנקים אל המערכת הבנקאית מיום 26 בפברואר 2023, בנושא "נקיטת צעדים צרכניים בסביבה פיננסית משתנה", במסגרתו נכתב, בין היתר, כי:

⁵ בהקשר זה, ראו גם את הוראת ניהול בנקאי תקין מס' 501 בנושא "ניהול מערך שירות ותמיכה ללקוחות", אשר פורסמה במרץ 2023 (להלן – הוראה 501) ואשר במסגרתה, הפיקוח על הבנקים מבקש לקדם הטמעה של גישה פרואקטיבית, לפיה התאגידים הבנקאיים "ישימו עצמם בעלי הלקוחות" ויפעלו ליצירת סביבה עסקית ותרבות ארגונית בהן מתקיימת התנהלות הוגנת והגונה כלפי הלקוחות בכל הממשקים בינם לבין התאגיד הבנקאי.

"... כחלק ממכלול הסיוע הניתן על ידי המערכת הבנקאית ללקוחותיה נוכח השינויים בסביבת הריבית והאינפלציה, אני מצפה מהתאגידים הבנקאיים להמשיך ולפעול להתאמת המוצרים והשירותים הבנקאיים לצרכי הלקוחות, בדגש על הסבת תשומת לב הלקוחות למוצרי ההשקעה הבנקאיים העומדים לרשותם כדי שיפקידו את כספם בהתאם לצרכיהם ולתנאים המלאים של מוצרי ההשקעה שהתאגידים הבנקאיים יציגו בפניהם".

13. כמו כן, בחודש יוני 2023, זימן נגיד בנק ישראל את מנכ"לי הבנקים לדיון מיוחד בנושא הריביות על הפיקדונות, יתרת הזכות וההלוואות במערכת הבנקאית. בתום הדיון, הציבו הנגיד והמפקח על הבנקים יעדים שראוי שהמערכת הבנקאית תפעל להשגתם, במטרה להיטיב עם לקוחותיה ולחזק את ההוגנות מולם. היעדים האמורים כללו גם יעד של תמסורת ריבית נאותה על יתרות זכות של משקי בית ויעד של עידוד אקטיבי ומתמשך של לקוחות בעלי יתרת עו"ש מעל רף מסוים להסטת כספים המוחזקים בעו"ש לאפיקים משתלמים יותר⁶.
14. גם בימים אלה, ממשיך הפיקוח על הבנקים לפעול מול הבנקים השונים באופן פרטני על מנת לקדם את היעדים שהציג בנק ישראל למערכת הבנקאית, כמפורט לעיל.
15. להשלמת התמונה, יצוין כי בכנסת הנוכחית נעשו ניסיונות לקדם מספר הצעות חוק בעניין. כך לדוגמה, הצעת חוק הבנקאות (שירות ללקוח) (תיקון - ריבית על יתרת זכות), התשפ"ג-2023 (פ/1446/25), של ח"כ ינון אזולאי, הצעת חוק הבנקאות (שירות ללקוח) (תיקון - ריבית על יתרת זכות), התשפ"ג-2023 (פ/3185/25), של ח"כ אחמד טיבי, הצעת חוק הבנקאות (שירות ללקוח) (תיקון - ריבית על יתרת זכות), התשפ"ג-2023 (פ/3849/25), של ח"כ מיכאל ביטון. הצעות אלה ביקשו לחייב את הבנקים לתת ריבית על יתרות עו"ש של לקוחות בהתאם לשיעור מינימלי שיקבע נגיד בנק ישראל, בדומה לסעד הראשי שהתבקש בבקשה זו. הצעות חוק אלה הונחו על שולחן הכנסת לקריאה טרומית ולא קודמו.
16. הצעת חוק נוספת בעניין זה היא הצעת חוק הבנקאות (שירות ללקוח) (תיקון מס' 38) (הודעה ללקוח על יתרת זכות בחשבון עובר ושב), התשפ"ה-2024 (פ/4598/25) (כ/1080) של ח"כ ארז מלול. הצעת חוק זו מבקשת לקבוע חובה על הבנקים ליידע לקוחות על יתרות בעו"ש ועל האפשרות של הלקוחות להשקיע את הכספים בדרך שתשיא עבורם תשואה גבוהה יותר מאשר בעו"ש, זאת בדומה לסעד החלופי בבקשה זו. הצעת חוק זו אושרה בכנסת לקריאה טרומית, ולאחר דיון בוועדת הכלכלה של הכנסת הונחה על שולחן הכנסת להצבעה לקריאה ראשונה.
17. להלן התייחסות הפיקוח על הבנקים, בקצרה, לשלושת הצעדים לגביהם נטען כי חלה על הבנקים חובה בדיון לקיימם, כפי שתוארו במסגרת החלטת בית המשפט הנדונה:

⁶ <https://www.boi.org.il/publications/pressreleases/b05-07-23>

(א) לעניין הטענה כי "על הבנקים לשלם ריבית בגין יתרות זכות בחשבונות העו"ש בגובה הריבית המשולמת בפיקדונות יומיים" – כפי שפורט בסעיפים 5 עד 7 לעיל, ככלל, בנק ישראל מתנגד להתערבות במחירי השירותים הבנקאיים וסבור, כי דרך המלך להגדלת הרווחה של לקוחות המערכת הבנקאית היא באמצעות טיפוח מנגנוני השוק ועידוד התחרות.

בהקשר זה, נבהיר כי מאפיין מרכזי של חשבון עו"ש הוא זמינות הכספים המצויים בו לשימוש בעל החשבון ובהתאם, חשבון העו"ש מתאפיין בכניסה וביציאה של כספים, כפועל יוצא של פעולות שמבצע בעל החשבון או שמבוצעות לטובת או לחובת בעל החשבון. זאת, בשונה ממוצרי השקעה אחרים, לרבות פיקדון יומי, שבהם הכספים אינם זמינים לרשות בעל החשבון בכל עת, אלא רק במועד שהוסכם בין הבנק לבין הלקוח.

(ב) לעניין הטענה כי על הבנקים לפעול כך ש"כספים המצויים ביתרות זכות יופקדו באופן אוטומטי בפיקדונות מעין אלה (כלומר פיקדונות יומיים) כך שתשולם ריבית על אותם כספים", זאת גם ללא הסכמה מאת הלקוח – הרגולציה אשר חלה כיום על המערכת הבנקאית, ככלל, אינה מחייבת כל בנק לפתח את המוצר המכונה "פיקדון יומי".

ככל שבנק פיתח מוצר מסוג זה, כאשר במהלך תקופת הפיקדון היומי, לא ניתן לבצע תשלומים באמצעות הכספים שהופקדו, הרי שקיימת חשיבות בכך שטרם השימוש במנגנון האוטומטי יתקבל אישורו של הלקוח לכך. ככל שהלקוח לא ביקש כי תבוצע הפקדה כאמור ולא נערך לכך שהכספים לא יהיו נגישים לשימוש, הרי שעשוי להיווצר מצב שבו הלקוח יבקש לבצע תשלום, אך לא יוכל לבצעו (על אף שיש ברשותו כספים), או יאלץ לעשות שימוש במסגרת האשראי שלו ולשלם בגינה ריבית, שמשמעותם פוטנציאל לנזק ללקוח.

חיסרון נוסף במנגנון האוטומטי המוצע הוא ששימוש שוטף בו עלול לפגום בתמריץ ללקוחות לבחון חלופות השקעה אחרות, אשר עשויות להניב תשואה גבוהה יותר לאורך זמן. בהקשר זה, הפיקוח על הבנקים סבור כי ללקוחות שונים יש צרכים שונים והעדפות שונות, כך שלא נכון לכפות על כל הלקוחות פתרון אחיד. כך, עצם העובדה שיש מגוון לקוחות אשר להם יתרת זכות בעו"ש, אינה בהכרח מעידה על כך שהדבר הנכון עבור כולם הוא הפקדת הכספים בפיקדון יומי.

(ג) לעניין הטענה כי על הבנקים לעדכן "במסרון את לקוחותיהם שהם מצויים ביתרת זכות בחשבונות העו"ש אשר אינם נושאים ריבית, ולפיכך מוצע להם להעבירן לפיקדונות כאמור" – גישה זו עולה בקנה אחד עם הגישה של בנק ישראל ונועדה לעודד את מנגנוני השוק, כפי שפורט לעיל.

בהקשר זה, נפנה אל הרגולציה שמקדם הפיקוח על הבנקים בתחום, בדגש על הוראה 501 והוראת ניהול בנקאי תקין 420 בנושא "משלוח הודעות בתקשורת", אשר תומכות בקיום תהליכים פנימיים בבנקים אשר יובילו למסירת הודעות רלוונטיות ללקוחות באמצעים המתאימים.

יצוין לעניין זה כי בנק ישראל אף הביע תמיכה בקידום הצעת חוק שהוזכרה לעיל של חבר הכנסת ארז מלול (4598/25/פ), אשר נדונה בימים אלה בכנסת, שעניינה משלוח הודעה ללקוח על אודות יתרה בחשבון עו"ש שאינה נושאת ריבית.

18. למען הסר ספק, יובהר כי עמדת הפיקוח מתייחסת לסוגיה הנדונה ברמה העקרונית ואינה מתייחסת לצעדים המסוימים בהם נקט כל אחד מהבנקים הנתבעים.

אביבה יעקב-ביינה, עו"ד
בפרקליטות מחוז מרכז – אזרחי